

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı
Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi
Hacı Selim Ağa Koleksiyonu - 981

Uygulama: Kübra AKYÜZ

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KÜTÜPHANE VE KOLEKSİYON HAKKINDA

I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinde nüfuz sahibi şahsiyetlerden biri olan Hacı Selim Ağa tarafından Üsküdar'da yaptırılan ve banisinin ismiyle anılan kütüphane, Osmanlı döneminde Üsküdar'da kurulmuş olan kütüphaneler arasında müstakil binası bulunan tek kütüphanedir. Avlu kapısının üzerinde bulunan Mehmed Esad Efendi'nin hattıyla yazılmış olan inşa kitabesinden anlaşıldığına göre, kütüphanenin inşası 1196/1782 senesinde tamamlanmıştır. Halen hizmet vermekte olan kütüphane binası, küçük bir bahçe içerisinde yer almakta olup, ön kısmında bir okuma binası ve arkasında sonradan eklenmiş kitap deposundan (hazine-i kütüb) müteşekkildir.

İstanbul'un önemli bölgelerinden biri olan Üsküdar'da, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi dışında da kıymetli vakıf kütüphaneleri meydana getirilmiştir. Bunlar; Nurbanu Valide Sultan, Yakup Ağa, Gülnuş Valide Sultan, Kemankeş Emir Hoca, Efgani Ali Haydar Efendi, Pertev Paşa ve Aziz Mahmut Hüdayi Efendi kütüphaneleridir. Bu kütüphaneler genel olarak cami lerin kitap dolaplarında, dersane ve tekkelerde kurulmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından ise, Pertev Paşa Kütüphanesi dışında tamamı, Hacı Selim Ağa Kütüphanesinin müstakil binasında toplanmış ve bu kütüphanenin koleksiyonlarına dahil olmuştur. Buna ek olarak Haşim Paşa, Hüseyin Kazım Bey, İhsan Mahvi Bey koleksiyonları, diğer yazma ve matbu eser bağışları ile Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin koleksiyonları genişlemeye devam etmiştir. Ayrıca 1955 senesinde Gülnuş Valide Sultan, Efgani Şeyh Ali Haydar Efendi, Haşim Paşa, Hüseyin Kazım Bey, İhsan Mahvi Bey ile Asar-ı Cedide ve Müteferrik başlığı altında toplanan koleksiyonlar, Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmiştir.

Günümüzde Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde bulunan koleksiyonlar şunlardır: Hacı Selim Ağa, Kemankeş Abdülkadir Emir Hoca, Nurbanu Valide Sultan, Yakup Ağa ve Aziz Mahmut Hüdayi Efendi Koleksiyonu. Kütüphanede 2988 yazma eser, 1375 matbu eser olmak üzere; toplam 4363 eser bulunmaktadır.

Hacı Selim Ağa Koleksiyonu

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Selami Ali Efendi Caddesi üzerinde Atlama taşı denilen yerde bulunan Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinin nüfuzlu kişilerinden olan, bazı önemli görevlere getirilen ve son olarak tersane eminliği yapan Hacı Selim Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bahçe içinde ve ön cephede bir okuma salonu ve arkasında kitap deposundan (hazine-i kütüb) oluşan bu kütüphanenin yapılış tarihinin H.1196/1781-1782 olduğu, kitabesinden anlaşılmaktadır. Vakfiyesi de Muharrem 1197/Aralık 1782 tarihinde düzenlenmiştir. Vakfiyesine göre, kütüphanede üç hafız-ı kütüb, iki hafız-ı kütüb yamağı ve bir mücellit görevlendirilmiştir. İsmail Erünsal'ın ifade ettiği gibi 18. yüzyılda kurulan diğer müstakil kütüphanelerdeki uygulamaya benzer şekilde, bu kütüphanede de öğretim birinci planda tutulmuş; üç hafız-ı kütübden ikisinin, kütüphanede ayrıca müderrislik yapmaları da şart koşulmuştur. Bunun için kendilerine ek ücret tayin edilmiştir. Yine kütüphanenin vakfiyesinde Hacı Selim Ağa, vakfettiği kitapların kütüphane dışına çıkarılmasına izin verilmemesini istemiştir. Hacı Selim Ağa'nın başlangıçta 1200 civarında kitaptan oluşan kütüphanesinin koleksiyonu bilhassa tekke ve zaviyelerin kapatılması ile zenginleşmiş, Üsküdar'da bulunan Pertev Paşa Kütüphanesi dışındaki kütüphaneler burada toplanmıştır. Bunların da yine bir kısmı 1955 senesinde Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır. Günümüzde Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde kendi koleksiyonunun dışında Kemankeş Emir Hoca, Nurbanu Sultan, Babüssaade Ağası Yakup Ağa, Aziz Mahmut Hüdayi kütüphanelerinin koleksiyonları da bulunmaktadır. Kütüphanenin basma fihristi bulunmaktadır.

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

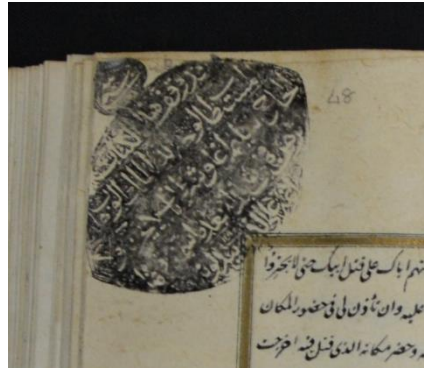
"Kitap Şifahanesi'nde konservasyon işlemleri tamamlanan Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne 981 numara ile kayıtlı eserin yapılan inceleme sonucunda Râgıb el-İsfahâni'nin (DİA, XXXIV, 400; Keşf, II, 1609) «Muhâdarâtü'l-Üdebâ ve Muhâverâtü's-Şu'arâ ve'l-Bülegâ» isimli eseri olduğu, fakat tamamı olmayıp toplam 25 bölümden oluşan eserin 21. bölümünün bir kısmından eserin sonuna kadar olan kısmı kapsadığı anlaşılmıştır.

Eserde Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne ait mühür bulunmaktadır.

«Hasbiyallâh Kad Vekafe Hâze'l-Kitâbe'l-Müsetâb li-Vechillâhi'l-Meliki'l-Vehhâb el-Hâc Selîm Ağa ve Şarata bi-en lâ Yuhrace ve lâ Yürhene fe-men Beddelehû ba'de mâ Semî'ahû fe-innmâ İsmuhû ale'llezîne Yünbeddilûneh Mîn kütübi Muhammed Emîn Rabbi Sehhil Umûra Muhammed Emîn»

"Allah bana yeter, bu güzel kitabı Allah için Hacı Selim Ağa vakfetti ve çıkarılmamasını (kütüphaneden) ve rehin verilmemesini şart koştu. Vasiyeti işittikten sonra değiştiren olursa, bunun günahı değiştirenlerin üzerindedir" (İtalik ile verilen kısmın alındığı ayet: Kur'an-ı Kerim Bakara Suresi, 2/181).

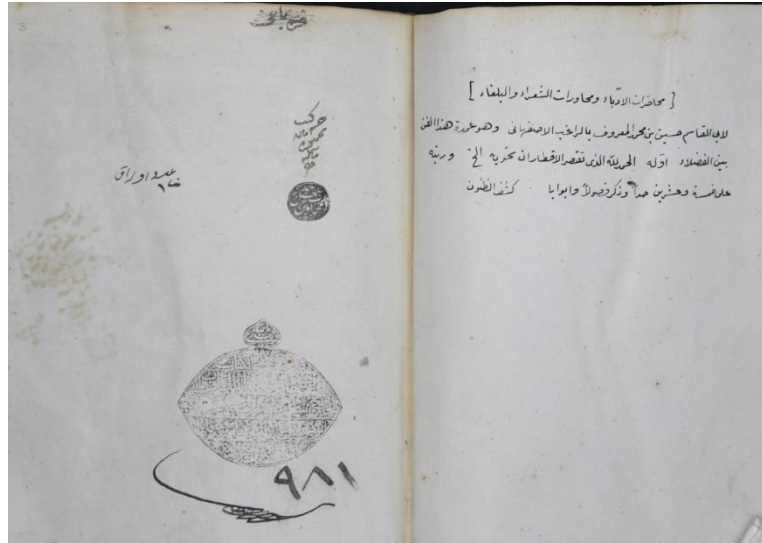
Eserin metin kısmında, ilk sayfa ile son sayfada ve belirli aralıklarla sayfaların sol üst köşelerinde vakıf mührü bulunmaktadır.

Temellük kaydı ile bir arada bulunan şahıs mühründe şunlar yazmaktadır: « Rabbi sehil umur Mehmed Emin (Rabbim işleri kolaylaştır-Mehmed Emin)».

Eserin ilk sayfasının üst kısmında “Kerahiyetu'l-Ğına” başlığı görülmektedir.

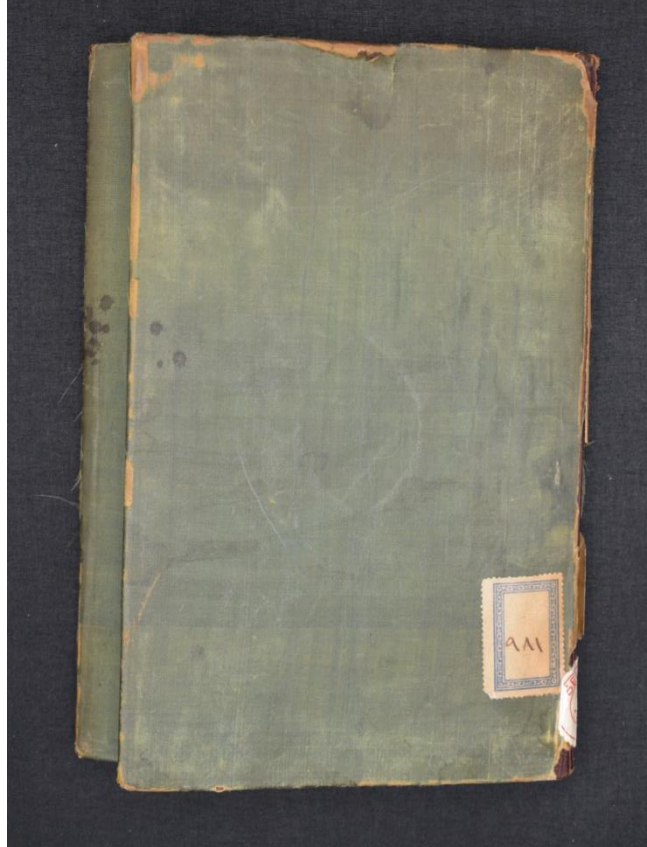
Bir sonraki sayfada ise Keşfü'z-Zünun'dan alındığı anlaşılan Arapça notta şöyle yazılmıştır: «Faziletliler arasında bu ilmin direği kabul edilen Râgıb el-İsfahâni ismiyle maruf Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed'in (eseri)dir. Kitabın başı “Mesafelerin kendisini kuşatmaktan aciz kaldığı Allah'a hamdolsun” şeklindedir. Yirmibeş konudan oluşur; fasıl ve bablara ayrılır./Keşfü'z-Zünun».

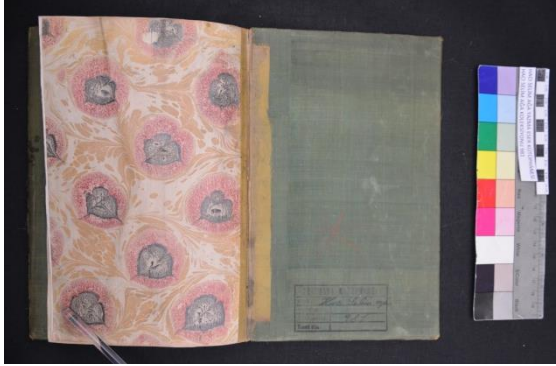

YAZMANIN TANIMI

Cilt Kısımı

Ölçüleri 16x24x2 cm olan eserin cildi, yeşil renkte tekstil ile kaplanmıştır.

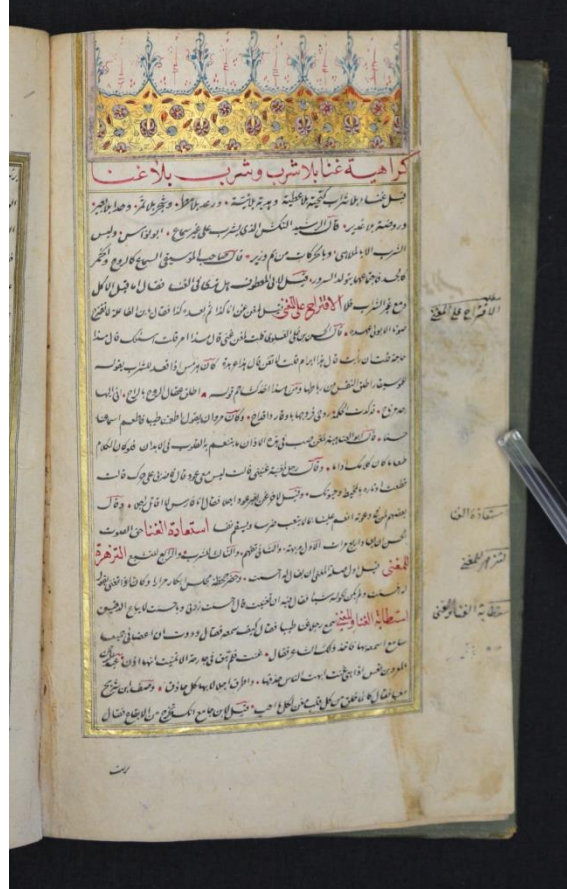

Eserin şirazeleri, sertabı ve miklebi mevcuttur. Yan kağıtları sarı, kırmızı ve lacivert renklerde hatip ebrusudur.

YAZMANIN TANIMI

Metin Kısmı

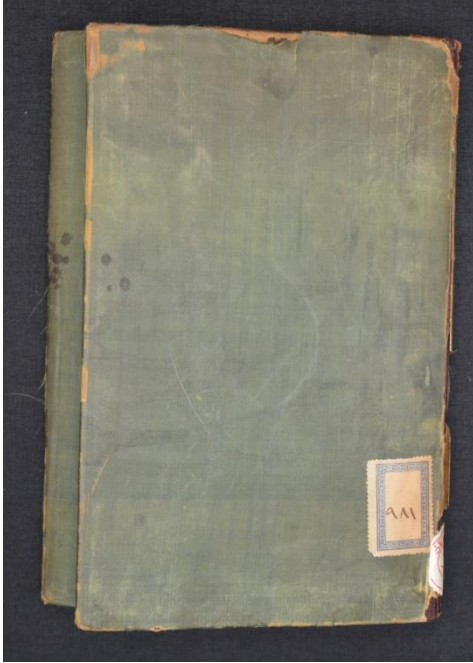
Eserin metin kısmı; 126 varak, 21 satırdan oluşmaktadır. Metin yazısı, siyah is mürekkebi ve kırmızı mürekkep kullanılarak talik hat yazısı ile yazılmıştır. Eserin serlevhasında, altın zemin üzerinde penç, gonca ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Motiflerde pembe, kırmızı ve mavi renkler sıklıkla görülür. Formaların sırt dikişi; kırmızı renkli iplikle, iki duraklı dikilmiştir.

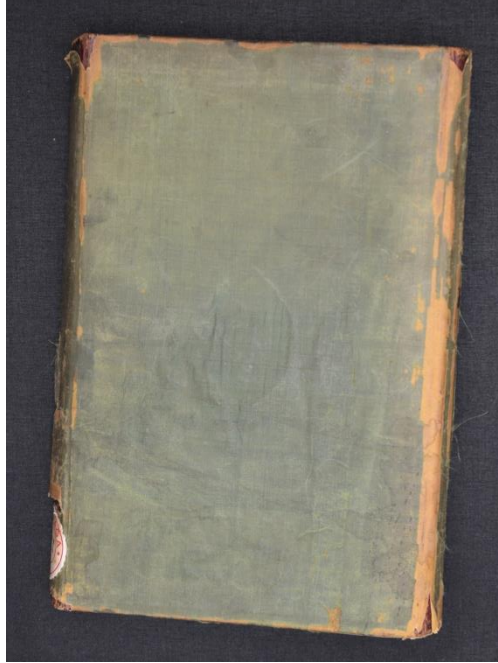
BOZULMALAR

Cilt Kısım

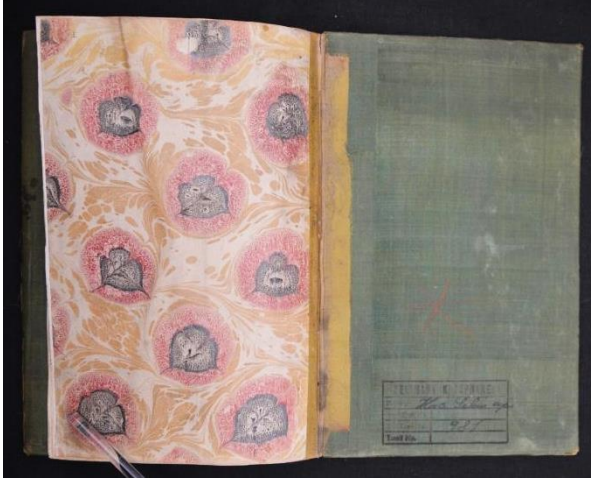
Eserin yeşil renkli tekstil ile kaplı yüzeyinde; eksik kısımlar, yırtılma, aşınma, soyulma, leke, toz, kenarlarda kıvrılmalar ve katlanmalar görülmüştür.

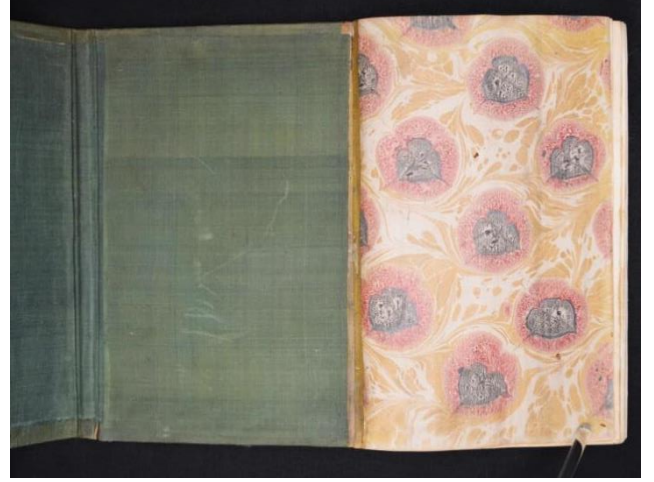
Ön kapak dış yüzü ebru kaplaması

Arka kapak dış yüzü ebru kaplaması

Ön kapak iç yüzü tekstil kaplaması

Arka kapak iç yüzü tekstil kaplaması

Kapakların içlerinde tozlanmalar, yapıştırıcı açılmaları ve ilgisiz çizikler tespit edilmiştir.

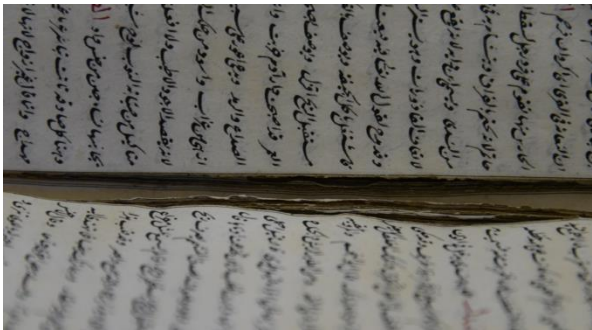

Eserin sertabında, sırtında, kapak köşe ve kenarlarında eksik kısımlar, yırtılmalar, kıvrılmalar, soyulmalar, lekelenmeler, tozlanmalar, yüzey aşınması ve yüzey tahribatı görülmüştür.

BOZULMALAR

Metin Kısmı

Eserin tamamında, metni çevreleyen altın cetvellerin sayfa numaraları dip kısımlarında bakır korozyonundan kaynaklanan kırılmalar mevcuttur.

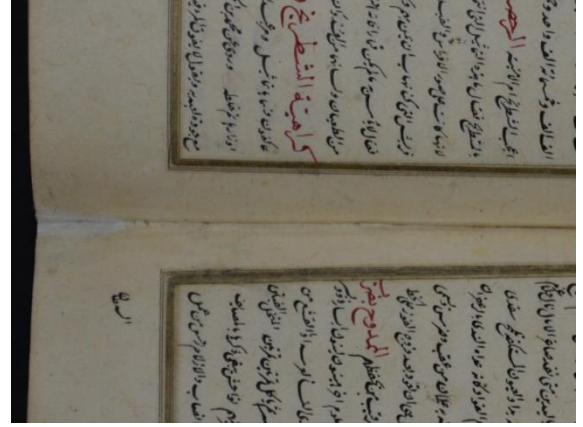
Eserin bazı sayfalarında yırtılmalar, böcek galerileri, eksik kısımlar ve sayfa birleşim noktalarında ayrılmalar görülmüştür.

KONSERVASYON

Metin Kısmı

Eserin tamamında, cetveli kısımlarda görülen kırılmalar, asetat üzerine hazırlanan Japico Kozu Tozu japon kağıdı, %5'lik Klugel ve %96'lık etil alkolden elde edilen malzeme ile onarılmıştır. Bu malzeme uygulanırken %96'lık etil alkol, su kalemi içinde çözücü olarak kullanılmıştır. Eserin özellikle sayfa diplerindeki cetvel kırıklarının tamamen ayrılmasından dolayı; malzeme, sayfaların A yüzüne tek kat, B yüzüne çift kat uygulanmıştır. Cetvel kırıklarının onarılmasında alkolle uygulanan bu malzemenin tercih edilmesinin nedeni, mürekkebin akışkan yapısından kaynaklanan olası bir mürekkep dağılmasının önüne geçmektir.

Eserin bazı sayfalarında görülen böcek galerileri ve eksik kısımlar, Japico 70632660 japon kağıdı ile tamamlanmıştır. Liflendirilen japon kağıdı, metil selüloz ile eksik kısımlara uygulanmıştır. Hollytex ve kurutma kartonu ile ağırlık altına alınarak, uygulama yapılan yüzeyler kurutulmuştur.

KONSERVASYON

Cilt Kısmı

Eserin cildini kaplayan yeşil tekstil, ıstaka yardımıyla ciltten ayrılmıştır. Tekstilin yapıştırıldığı kapakların iç kenarlarındaki yapıştırıcı artıkları, yoğun kıvamlı metil selüloz ile nemlendirilerek bistüri yardımıyla temizlenmiştir.

Kapaklardan yeşil tekstil çıkarıldığında, sarı renkteki ön kapak içi kaplamasında eksik kısma rastlanmıştır. Bu eksik kısım, Nao K57 Japon kağıdı kullanılarak özgün haline uygun renkte akrilik boya ile renklendirilerek tamamlanmıştır.

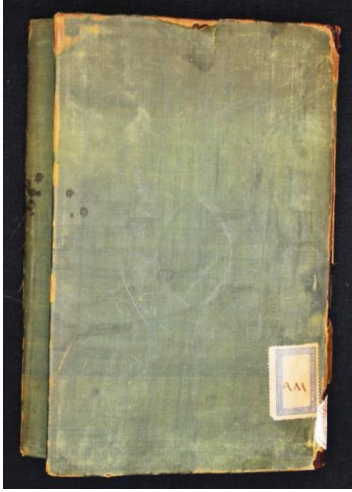

Kapakların dış yüzündeki yapıştırıcı kalıntıları ile kirlenmiş, Maroquin ve pamuk kullanılarak temizlenmiştir.

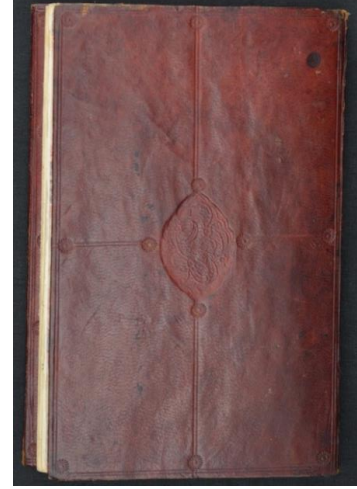

ÖNCESİ VE SONRASI

ÖN KAPAK

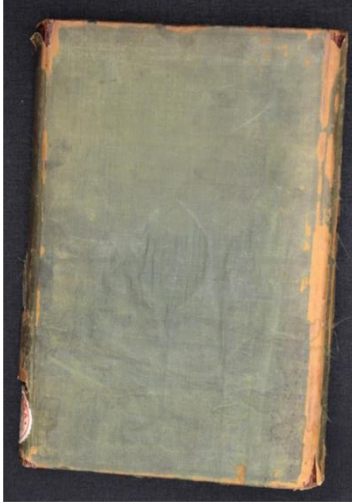

Konservasyon Öncesi

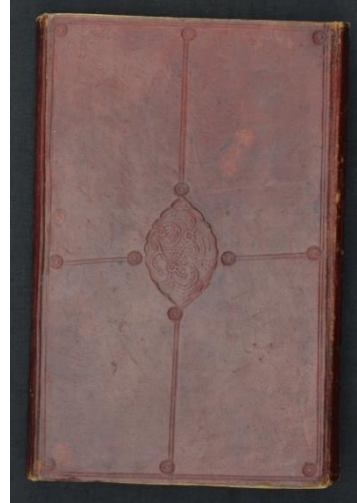

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ÖN KAPAK İÇİ

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK İÇİ

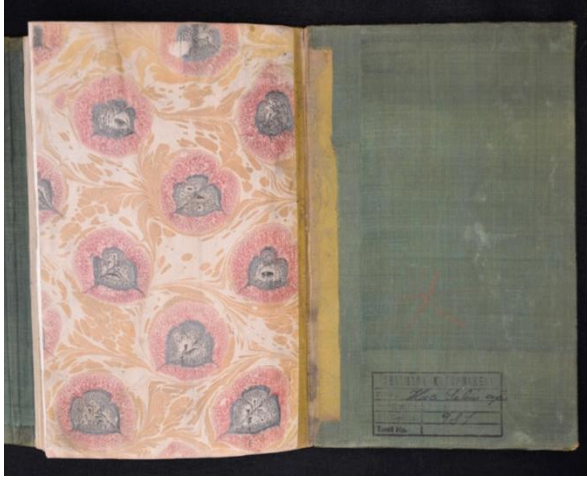

Konservasyon Öncesi

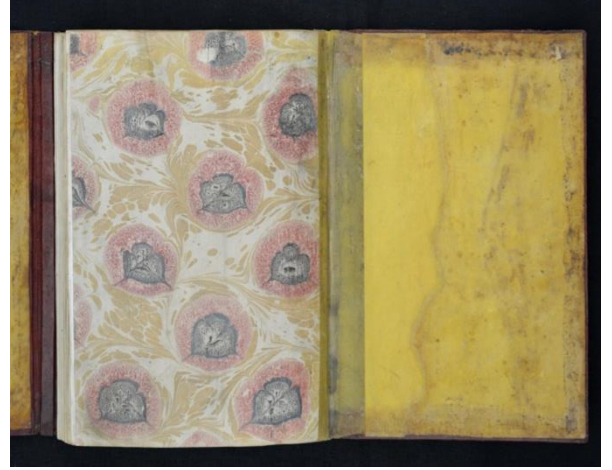

Konservasyon Sonrası

ÖN KAPAK İÇİ-YAN KÂĞIT

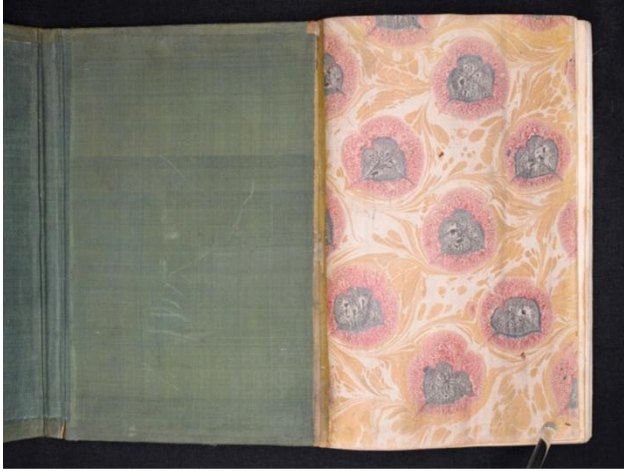

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK İÇİ-YAN KÂĞIT

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

SIRT

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ÖN KENAR

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

BAŞ KISMI

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ETEK KISMI

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

İÇ SAYFA ÖRNEĞİ/1

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

İÇ SAYFA ÖRNEĞİ/2

DETAY ÖRNEĞİ

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

KONSERVASYON RAPORU ÖZETİ

Konservasyonu yapılan eserler, ameliyattan yeni çıkmış yaşlı hastalara benzer. Hassasiyetle ele alınmalı, sayfalar açılırken güç kullanılmamalı, incelenirken dikkat ve özen gösterilmelidir. Saklandıkları koşullar düzenli olarak takip edilmeli, eserler kendileri için özel olarak hazırlanmış olan kutular içinde muhafaza edilmelidir. Depolandıkları alanlar periyodik olarak temizlenmeli gün ışığından ve UV içeren aydınlatmalardan uzak tutulmalıdır.

Metin Kısmı;

- Eserin belgeleme formu doldurulmuştur.
- İlk hâl fotoğrafları çekilmiştir.
- Metin kısmı formalara ayrılarak eski onarımları metil selüloz yardımıyla uzaklaştırılmıştır.
- Sayfaların yıpranmış kenarları orijinale uygun olarak renklendirilmiş Japon kağıdı ile tamamlanmıştır.
- Sayfa ortalarındaki kat izleri metil selülozla düzeltilmiştir.
- Sayfalar, holitex üzerinden kuramata ile nemiyleştirilerek kurutma kartonları arasına yerleştirilmiş ve ağırlık altında düzleştirilmiştir.
- Böcek galerileri, sayfalara uygun tonda renklendirilen Japon kağıdı ile tamamlanmıştır.
- Koyu renk sayfalardaki yanmış yazıların dökülmesini durdurmak için Japico Kozu Toku Japon kağıdı ile tamamlama yapılmıştır.
- Sayfaların sırt kısımlarının tamamlamaları orijinale uygun olarak renklendirilen Japon kâğıtlarıyla yapılmıştır.

Cilt Kısmı;

- Eserin yıpranmış kapak köşeleri metil selüloz ile sağlamlaştırılmıştır.
- Eksik köşeler selüloz tozu ve metil selüloz karışımıyla elde edilen dolgu malzemesiyle tamamlanmıştır.
- Kapak iç kağıdının kapaktan ayrılmış kenarları metil selüloz yardımıyla kapağa tekrar yapıştırılmıştır.
- Eserin aşınmış kapak kenarları ve soyulmuş ebru kısımları uygun tonda renklendirilmiş Japon kağıdı ile tamamlanmıştır.
- Deri kısımlarındaki tamamlamalara akrilik boya ile rötuş yapılmıştır.
- Eserin sırt derisini tamamlamak üzere çalışması tamamlanmış metin kısmı kapaklarla birleştirilmiştir.
- Kapakların sırt tamamlamasında kullanılacak yeni deri, deri boyasıyla uygun renkte boyanmıştır.
- Eserin sırtındaki eksik deri kısmını tamamlamak üzere renklendirilen ve yükseklik farkını önlemek için tıraşlanmış yeni deri, nişastayla sırt kısmına yapıştırılmıştır.
- Şirazelerin üzerini kapatan deri içeri doğru kıvrılarak şekillendirilmiştir ve nişastayla yapıştırılmıştır.
- Metin kısmındaki sırt bezi ve yan kâğıtlar kapakların dip kısımlarının içine yerleştirilerek nişastayla yapıştırılmıştır.
- Kapak iç kağıdının diplerdeki uzantıları sırt bezi ve yan kâğıtların üzerine istaka ile düzeltilerek nişastayla yapıştırılmıştır.
- Eksik kısımlar uygun renkte renklendirilen Japon kağıdı ile tamamlanmıştır.

KAYNAKLAR

- İsmail E. Erünsal (2008) Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, TTK, Ankara.
- Nimet Bayraktar (2006) ‘‘ Üsküdar kütüphaneleri’’, haz. İrfan Dağdelen vd., Türk Kütüphaneciler Derneği, İstanbul, s. 241-263.
- Günay Kut, Nimet Bayraktar (1984) Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Zülfikar Tüccar (2004) ‘‘Meydani, Ahmed b. Muhammed ‘‘, TDV İslam Ansiklopedisi, c.29, s. 501-502.
- «Cetvel Kırığı ve Konservasyonu», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim: <http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/CETVELKIRIGIVEKONSERVASYONU.pdf>

KULLANILAN MALZEMELER

Malzemenin adı	Kullanılan oran	Kullanılma nedeni
Metil Selüloz	%4	Eksik kısımların Japon kâğıdı ile tamamlanmasında ve eski onarımların uzaklaştırılmasında kullanılmıştır.
Japon kâğıdı	Japico Kozu Toku- Klugel-%96 Etil alkol	Metin kısmındaki kırık cetvellerin onarılmasında kullanılmıştır.
Japon kâğıdı	Japico 70632660	Metin kısmındaki tamamlamalarda kullanılmıştır.
Japon kâğıdı	Nao K57	Cildin ön kapak içi eksik kısmın tamamlanması kullanılmıştır.
Re-moistınable		Metin kısmındaki yırtıklarda kullanılmıştır.
Maroquin	(Pamuk ile)	Cildin ve yapıştırıcı artıklarının temizlenmesinde kullanılmıştır.
Akrilik boyalar	(Su ile)	Tamamlama kâğıtlarının renklendirilmesinde kullanılmıştır.